

Stanowisko Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych dotyczące zaleceń dla radców prawnych w zakresie stosowania jako formy kontaktu z klientami przy wykonywaniu czynności zawodowych poczty elektronicznej (electronic mail)

1. Przedmiot sprawy.

W dniu 29 maja 2020r. do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych skierowana została prośba Prezesa Krajowej Rady Radców Prawnych Macieja Bobrowicza w sprawie wyrażenia stanowiska dotyczącego zaleceń dla radców prawnych w zakresie stosowania jako formy kontaktu z klientami przy wykonywaniu czynności zawodowych poczty elektronicznej (electronic mail). Związane jest to z formułowanymi w związku ze stanem epidemii na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej oczekiwaniami co do zalecanych przez organy samorządu zawodowego form komunikowania się z klientami, w szczególności z uwagi na wprowadzoną możliwość wykonywania przez pracowników, w szczególności radców prawnych, pracy zdalnej oraz wprowadzone zalecenia dotyczące ograniczania kontaktów osobistych.

2. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska.

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie, oparto się na następujących przepisach prawa:

- 1) Ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2020r. poz. 75 z późn. zm.) – art. 3 ust. 3 i ust. 4;
- 2) Ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych (Dz.U. z 2020r. poz. 374 z późn. zm.);
- 3) Rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii (Dz.U. z 2020r. poz. 491 z późn. zm.);

- 4) Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 maja 2020r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii (Dz.U. z 2020r. poz. 964 z późn. zm.);
- 5) Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego – art. 9, art. 15, art. 22, art. 23, art. 35;
- 6) Regulamin wykonywania zawodu radcy prawnego – Uchwała Nr 94/IX/2015 Krajowej Rady Radców Prawnych z dnia 13 czerwca 2015r. w sprawie Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego – §6, §10 ust. 1 w związku z §2 pkt 8);

oraz wykorzystano następujące materiały:

- 1) Włodzimierz Chróścik, Gerard Dźwigała, Leszek Korczak, Tomasz Scheffler, Jarosław Sobutka, Anita Woroniecka, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, 2. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017;
- 2) Tomasz Jaroszyński, Anna Sękowska, Paweł Skuczyński, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Wydawnictwo Praktyka Prawnicza, Warszawa 2016.

3. Analiza zagadnienia.

3.1. Poczta elektroniczna jest od wielu lat powszechnie używanym narzędziem technicznym do kontaktów radców prawnych z klientami w związku ze świadczeniem pomocy prawnej. Obowiązujący na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stan epidemii przyczynia się do zwiększenia częstotliwości wykorzystania tej formy kontaktu. Nie zmienia jednak jej istoty, która polega na przesyłaniu w czasie rzeczywistym korespondencji umożliwiającej kontakt między osobami korzystającymi z tego narzędzia.

3.2. Przepisy prawa powszechnie obowiązującego, w szczególności ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych, ustawa z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, rozporządzenie Ministra Zdrowia z dnia 20 marca 2020 r. w sprawie ogłoszenia na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej stanu epidemii oraz rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 29 maja 2020r. w sprawie ustanowienia określonych ograniczeń, nakazów i zakazów w związku z wystąpieniem stanu epidemii nie zawierają szczególnych regulacji dotyczących zasad korzystania z narzędzia technicznego w formie poczty elektronicznej w wykonywaniu zawodu radcy prawnego.

Z uwagi na okoliczność, że poczta elektroniczna jest narzędziem technicznym powszechnie używanym przy wykonywaniu zawodu radcy prawnego uwzględnienia wymagają przy korzystaniu m.in. z tego środka komunikacji przepisy ogólne ustawy z dnia 6

lipa 1982r. o radcach prawnych, tj. art. 3 ust. 3 i 4 zgodnie z którymi radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej, przy czym obowiązek ten nie może być ograniczony w czasie. Zachowanie tajemnicy zawodowej oznacza bowiem w szczególności zabezpieczenie przekazywanych przy wykorzystaniu poczty elektronicznej informacji przed ujawnieniem w szczególności osobom nieuprawnionym (niepowołanym), z zastrzeżeniem, że pod pojęciem ujawnienia rozumieć należy dostęp do poczty elektronicznej, utrwalenie lub odtworzenie wiadomości przekazywanych przy jej pomocy w całości lub w części w celu wykorzystania przekazanych informacji w każdej postaci, zarówno nieprzetworzonej, jak i przetworzonej.

3.3. Uwagi wymagają również przepisy prawa wewnętrznego.

A. W pierwszej kolejności zwrócić należy uwagę na zasadę ogólną wyrażoną w art. 9 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego zgodnie z którą dochowanie tajemnicy zawodowej jest prawem i obowiązkiem radcy prawnego, stanowi przy tym podstawę zaufania klienta i jest gwarancją praw i wolności. Zasada ta została rozwinięta w przepisach Działu III Kodeksu w Rozdziale 1. dotyczącym tajemnicy zawodowej. Wskazać tutaj należy na przepis art. 15, który w ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych powinien znaleźć odpowiednie zastosowanie w przypadku poczty elektronicznej jako środka kontaktu radcy prawnego z klientem, ale przede wszystkim art. 23, który stanowi, co następuje:

Art. 23

Radca prawny obowiązany jest zabezpieczyć przed niepowołanym ujawnieniem wszelkie informacje objęte tajemnicą zawodową, niezależnie od ich formy i sposobu utrwalenia. Dokumenty i nośniki zawierające informacje poufne należy przechowywać w sposób chroniący je przed zniszczeniem, zniekształceniem lub zaginięciem. Dokumenty i nośniki przechowywane w formie elektronicznej powinny być objęte odpowiednią kontrolą dostępu oraz zabezpieczeniem systemu przed zakłóceniem działania, uzyskaniem nieuprawnionego dostępu lub utratą danych. Radca prawny powinien kontrolować dostęp osób współpracujących do takich dokumentów i nośników.

Zwrócić bowiem należy uwagę, że za jedną z form utrwalania informacji uznać należy pocztę elektroniczną z uwagi na okoliczność, iż za jej pomocą dokonywana jest rejestracja przekazywanych przy jej pomocy wiadomości, co pozwala na dostęp zarówno do treści samej wiadomości, jak również do prezentowanych, czy załączonych dokumentów, które mogą być widoczne i możliwe dla odczytania przez osoby korzystające z tego narzędzia w istocie w dowolnym czasie. W przypadku utrwalenia wiadomości, w tym dokumentów, na nośniku

informacji zastosowanie powinny także znaleźć cytowane wyżej postanowienia dotyczące nośników.

Przypomnieć w tym miejscu także trzeba, że radca prawny powinien wyraźnie zobowiązać osoby współpracujące z nim przy wykonywaniu czynności zawodowych do zachowania poufności w zakresie objętym jego tajemnicą zawodową, wskazując na ich odpowiedzialność prawną związaną z ujawnieniem tajemnicy zawodowej (art. 22 Kodeksu etyki Radcy Prawnego) oraz podjąć wszelkie niezbędne czynności w celu zapewnienia przestrzegania zakazu ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową radcy prawnego przez osoby niezwiązane tajemnicą zawodową na mocy ustawy, z pomocą których radca prawny wykonuje czynności związane ze świadczeniem pomocy prawnej (§6 ust. 1 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego). W przypadku tej ostatniej kategorii osób radca prawny przed dopuszczeniem ich do wykonywania czynności związanych ze świadczeniem pomocy prawnej ma obowiązek wymagać złożenia pisemnego oświadczenia zawierającego zobowiązanie do przestrzegania obowiązku zachowania w tajemnicy wszelkich informacji, o których dowiedziały się w związku z wykonywaniem tych czynności, przy czym oświadczenie może być złożone na wzorze stanowiącym załącznik do Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego (§6 ust. 1 Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego).

Szczegółnej uwagi wymaga także przepis art. 35 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, zamieszczony wprawdzie w rozdziale dotyczącym informowania o wykonywaniu zawodu oraz pozyskiwania klientów, ale odnoszący się wprost także do wykonywania czynności zawodowych drogą elektroniczną. W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu znajduje on zastosowanie w przypadku stosowania, jako formy kontaktu z klientami, poczty elektronicznej.

W literaturze przedmiotu zgodnie bowiem przyjmuje się, że Kodeks Etyki Radcy Prawnego nie definiuje pojęcia „*droga elektroniczna*” i w konsekwencji „(...) *można uznać za uzasadnione posiłkowe posługiwanie się definicją „świadczenie usługi drogą elektroniczną” z ustawy z 18.7.2002r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (...)*” (cyt. za: Gerard Dźwigała [w:] Włodzimierz Chróścik, Gerard Dźwigała, Leszek Korczak, Tomasz Scheffler, Jarosław Sobotka, Anita Woroniecka, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, 2. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017 – komentarz do art. 35 teza 10, s. 220; zob. także: Anna Sękowska [w:] Tomasz Jaroszyński, Anna Sękowska, Paweł Skuczyński, Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz, Wydawnictwo Praktyka Prawnicza, Warszawa 2016 – komentarz do art. 35, teza 1., s. 172). Zgodnie z art. 2 pkt 4) ustawy z dnia 18 lipca 2002r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną pod pojęciem świadczenia usług drogą elektroniczną rozumieć należy wykonanie usługi świadczonej bez jednoczesnej obecności stron (na odległość), poprzez przekaz danych na indywidualne żądanie

usługobiorcy, przesyłanej i otrzymywanej za pomocą urządzeń do elektronicznego przetwarzania, włącznie z kompresją cyfrową, i przechowywania danych, która jest w całości nadawana, odbierana lub transmitowana za pomocą sieci telekomunikacyjnej w rozumieniu ustawy z dnia 16 lipca 2004 r. - Prawo telekomunikacyjne. Z uwagi na wskazane cechy przyjąć należy, że wykonywanie czynności zawodowych z wykorzystaniem tego środka komunikacji na odległość jest świadczeniem usług drogą elektroniczną, a zatem znajduje w tym przypadku zastosowanie art. 35 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego.

Dla porządku przytoczyć wypada jego treść:

Art. 35.

Radca prawny może informować o wykonywaniu zawodu, pozyskiwać klientów oraz wykonywać czynności zawodowe drogą elektroniczną, jeśli:

- 1) jest zawsze jednoznacznie identyfikowalny jako nadawca lub odbiorca, w szczególności poprzez adresy poczty elektronicznej lub inne identyfikatory;*
- 2) nie korzysta z drogi elektronicznej w sposób anonimowy lub na rzecz osób, których nie można jednoznacznie zidentyfikować jako konkretnych klientów lub odbiorców czy nadawców w komunikacji, w szczególności w Internecie;*
- 3) nie korzysta z form aktywności dostępnych drogą elektroniczną w sposób sprzeczny z prawem, dobrymi obyczajami i zasadami Kodeksu, w szczególności tworząc rozwiązania skutkujące nieprawdziwymi, wprowadzającymi w błąd, ocennymi oznaczeniami lub informacjami, lub w sposób utrudniający innym radcom prawnym dostęp do rynku;*
- 4) korzysta z form aktywności dostępnych drogą elektroniczną w sposób gwarantujący oddzielenie wykonywania zawodu od swoich prywatnych przekonań, poglądów, postaw i działań oraz innej działalności zawodowej;*
- 5) nie wydaje, nie inspiruje lub nie płaci osobom trzecim za wydawanie pozytywnych lub negatywnych opinii, komentarzy, poleceń, rekomendacji bądź referencji dotyczących wykonywania zawodu przez siebie lub inne osoby, z którymi może na podstawie przepisów prawa wspólnie wykonywać zawód, w szczególności w sposób anonimowy, nieprawdziwy lub wprowadzający w błąd;*
- 6) poprzez okresową archiwizację zabezpiecza i dba o dostępność danych przetwarzanych drogą elektroniczną;*
- 7) chroni tajemnicę zawodową, informując w treści korespondencji elektronicznej o jej poufnym charakterze; zabezpieczenie uznaje się za należyte, jeżeli klient po uprzednim poinformowaniu go o zagrożeniach związanych z korzystaniem z drogi elektronicznej, domyślnie lub wyraźnie zaakceptował stosowane w komunikacji z nim środki, techniki, sposoby, systemy lub standardy komunikacji elektronicznej.*

Zwrócić należy uwagę, że cytowany przepis dotyczy nie tylko wymagań dotyczących wykonywania przez radcę prawnego czynności zawodowych drogą elektroniczną, ale także informowania o wykonywaniu zawodu oraz pozyskiwania klientów. Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych podziela przy tym pogląd Gerarda Dźwigały, że wykonywania czynności zawodowych dotyczą pkt 1), 2), 4) oraz 6) i 7) (zob.: Gerard Dźwigała, op. cit. – komentarz do art. 35 teza 8, s. 220).

B. Przechodząc z kolei do Regulaminu wykonywania zawodu radcy prawnego wskazać należy, że w przypadku utrwalenia wiadomości, w tym dokumentów, przekazywanych za pomocą poczty elektronicznej na nośniku zapewnić trzeba należyte warunki jego przechowywania, zabezpieczając przed zniszczeniem, zaginięciem i przed dostępem osób niepowołanych, a to zgodnie z postanowieniami §10 ust. 1 w związku z §2 pkt 8).

4. Podsumowanie.

Wskazując na ogólną zasadę dotyczącą obowiązku przestrzegania tajemnicy zawodowej, rozumianego w szczególności jako obowiązek zachowania, zapewnienia i zabezpieczenia tej tajemnicy, Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych dla jego potrzeb w przypadku korzystania z poczty elektronicznej, jako formy kontaktu z klientami przy wykonywaniu czynności zawodowych podnosi, co następuje:

A. Obowiązek przestrzegania tajemnicy zawodowej oznacza konieczność zapewnienia środków technicznych i organizacyjnych mających zabezpieczyć przed jej ujawnieniem, w szczególności dostępem do poczty elektronicznej osób nieuprawnionych (niepowołanych). Zalecić należy okresowe przeglądy zasobów poczty elektronicznej radcy prawnego oraz trwałe usuwanie wiadomości, w tym załączników, których archiwizacja w skrzynce pocztowej nie jest niezbędna albo istnieje obowiązek ich usunięcia.

B. W przypadku korzystania przez radcę prawnego z poczty elektronicznej zalecić należy dołożenie przez radcę prawnego staranności wymaganej od profesjonalisty w zakresie zapewnienia narzędzia posiadającego zabezpieczenia chroniące przed dostępem osób nieuprawnionych do poczty elektronicznej, ujawnieniem wiadomości, w tym dokumentów, przekazywanych przy jej wykorzystaniu, czy możliwości odtworzenia tych wiadomości, w tym dokumentów, przy czym w przypadku braku wystarczającej wiedzy w tym zakresie – skorzystanie z pomocy osoby dysponującej specjalistyczną wiedzą w tym zakresie.

C. W przypadku korzystania z poczty elektronicznej przez klienta radca prawny powinien uprzedzić go o możliwych ryzykach związanych z używaniem tego narzędzia oraz o konieczności wyboru odpowiednich zabezpieczeń.

D. W przypadku utrwalenia wiadomości, w tym dokumentów, przekazywanych z wykorzystaniem poczty elektronicznej na nośniku informacji należy postępować z nim zgodnie z zasadami określonymi w Kodeksie Etyki Radcy Prawnego oraz Regulaminie wykonywania zawodu radcy prawnego.

E. Ponadto Komisja Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych uznaje za zasadne systematyczne zapoznawanie się radców prawnych z zaleceniami i rekomendacjami właściwych administratorów poczty elektronicznej dotyczącymi zasad korzystania z tego narzędzia, w tym zasad bezpieczeństwa, oraz rozważenie stosowania się do nich.

Opracowanie:
r.pr. Grzegorz Wyszogrodzki

Przewodniczący
Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu
Krajowej Rady Radców Prawnych
r.pr. Ryszard Wilmanowicz